

* Cnoty według
św. Tomasza z Akwinu

Gdańsk, 4-5 października 2019 r.

o. Michał Mrozek OP

- * I. Schematy naszego myślenia o tym, jak siebie zmienić na lepsze
 - * Woluntaryzm
 - * Sens wolności
- * II. Mapa cnót i wad w ujęciu św. Tomasza z Akwinu
 - * Cnoty teologalne
 - * Cnoty kardynalne

* Plan wykładu

- * Św. Tomasz, II-II, q. 1, prolog: „Jeśli chodzi o wiarę, to należy zbadać:
 - * po pierwsze, jej przedmiot (*obiectum*);
 - * po drugie, jej akt (*actus*);
 - * po trzecie, samą sprawność wiary (*habitus*).”
- * Jeśli porównać wiarę do widzenia: to najpierw jest to pytanie o to, co dzięki wierze widzimy, po drugie na czym polega akt tego widzenia, po trzecie czym jest stała zdolność widzenia.

* Św. Tomasz o wierze

- * II-II, Q. 1, a. 1: Czy przedmiotem wiary jest pierwsza prawda?
- * Pierwsza prawda to źródło prawdy w Bogu.
- * Czy dzięki wierze widzimy bezpośrednio prawdę w Bogu?
- * Św. Tomasz: Widzimy nie tyle samą pierwszą prawdę, ale widzimy w jej świetle. Dzieje się tak, ponieważ właśnie dzięki wierze mamy dostęp do Bożego światła. Bóg objawia się nam w swoim Słowie i w Tradycji Kościoła.

* Przedmiot wiary

- * Tomasz rozróżnia wewnętrzny i zewnętrzny akt wiary.
- * **Wewnętrzny** akt wiary to, za św. Augustynem, *cum assensione cogitare*:
 - * wewnętrzne przyłgnięcie do tego, co Bóg nam objawia,
 - * wewnętrzne „tak” wobec prawd wiary, które nas przekraczają,
 - * otwarcie się na to, czego do końca nie rozumiemy.
- * **Zewnętrzny** akt wiary to wyznawanie jej ustami:
Wypowiedzenie *Credo*, akt wiary („Wierzę w Ciebie...”)

* Akt wiary

- * Rz 10,9: „Jeżeli więc ustami swoimi wyznasz, że JEZUS JEST PANEM, i w sercu swoim uwierzysz, że Bóg Go wskrzesił z martwych - osiągniesz zbawienie.”
- * Wewnętrzny i zewnętrzny akt wiary uzupełniają się wzajemnie.

* Akt wiary

- * „Wiara jest sprawnością umysłu, dzięki której życie wieczne zostaje w nas zapoczątkowane, dzięki której intelekt przyjmuje to, czego nie widać (na co nie ma dowodów)”.
- * *Fides est habitus mentis, qua inchoatur vita aeterna in nobis, faciens intellectum assentire non apparentibus.* II-II, q. 4, a. 1.
- * Por. Hbr 11,1: „Wiara zaś jest poręką tych dóbr, których się spodziewamy, dowodem tych rzeczywistości, których nie widzimy.”

* Sprawność wiary, czyli cnota teologalna

- * Wiara jest więc
 - * 1) formą zaufania i przyłgnięcia do Boga;
 - * 2) w postaci przyjęcia i życia tymi prawdami, które Bóg nam objawił i dalej objawia w Jezusie Chrystusie.
- * To otwarcie owocuje przemianą myślenia i rozumienia świata. Wiara rzuca nowe światło na całe nasze życie, sposób myślenia i oceniania, postępowanie.
- * Dzięki wierze uwzględniamy rzeczywistość niewidzialną i bardziej fundamentalną.

* **Intelektualne okno**

- * Choć nie widzimy, to jednak wiemy:
- * „Cóż bowiem za korzyść odniesie człowiek, choćby cały świat zyskał, a na swej duszy szkodę poniósł?” Mt 16,26
- * „Człowiek zmysłowy bowiem nie pojmuje tego, co jest z Bożego Ducha. Głupstwem mu się to wydaje i nie może tego poznać, bo tylko duchem można to rozsądzić.” 1 Kor 2,14

* Nadprzyrodzone światło wiary

Mozaika w kościele św. Klemensa w Rzymie

- * Bojaźń Boża (uświadamiamy sobie dobro lub zło, które wynika z wiary):
 - * Niewolnicza (lęk przed karą)
 - * Synowska (lęk przed oddzieleniem się od Boga lub obrażeniem Go pychą)
- * Oczyszczenie serca
 - * Św. Piotr w kontekście pytania o stare prawo i dom Korneliusza: „Bóg, który zna serca, zaświadczył na ich korzyść, dając im Ducha Świętego tak samo jak nam. Nie zrobił żadnej różnicy między nami a nimi, oczyszczając przez wiarę ich serca.” (Dz 15, 8-9)

* Skutki wiary (q. 7)

- * Dar rozumu (rozumienia prawd wiary).
 - * Jej przeciwieństwem jest tępota umysłu i serca, które wynikają z grzechów cielesnych. Jest skutkiem szczególnie obżarstwa i nieczystości (lubieżności, rozwiązłości, wyuzdania itp.).
- * Dar wiedzy: pewny i właściwy osąd tego, co należy do wiary bądź niewiary.
 - * Jej przeciwieństwem jest ignorancja.

* Dary Ducha Świętego powiązane z wiarą

- * Dar rozumu pozwala rozumieć prawdy wiary na tyle, na ile jest to możliwe w obecnym stanie naszego życia.
- * Dar mądrości, wiedzy i rady pozwalają mieć natomiast trafny osąd (II-II, q. 8, a. 6):
 - * Dar mądrości - w sprawach Bożych;
 - * Dar wiedzy - w sprawach dotyczących stworzenia;
 - * Dar rady - w kwestii konkretnego działania.

* Dary Ducha Świętego (poznawanie)

- * Niewiara : brak zaufania do Boga, odrzucanie jakiejś prawdy wiary, wycofanie się wobec Bożych wymagań, zawiniona ignorancja (lepiej nie wiedzieć...).
- * Herezja: uporczywe trzymanie się prawd niezgodnych z objawioną prawdą.
- * Apostazja - odstąpienie od wyznawanej wiary, oderwanie się od instytucji Kościoła.
- * Błuznierstwo - obrażanie tego, co święte.

* Choroby duszy w odniesieniu do wiary

- * Nadzieja w znaczeniu ogólnym jest pragnieniem lub dążeniem do jakiegoś trudno osiągalnego dobra.
- * Nadzieja jako cnota teologalna dotyczy:
 - * 1) szczęścia wiecznego jako jej przedmiotu;
 - * 2) pomocy Boga w Jezusie Chrystusie, który jest jedyną drogą do tego szczęścia.
- * Nadzieja jest źródłem siły i światła, karmi nas perspektywą życia z Bogiem. Pomaga lepiej żyć i ufnie znosić różne próby i przeciwności. Uczy zaufania.

* Cnota nadziei

- * Z cnotą nadziei Akwinata wiąże dar bojaźni Bożej.
- * Można i trzeba obawiać się grzechu oraz kary za niego należnej przed Bogiem.
- * „Bojaźń Pańska jest początkiem mądrości.” (Ps 111,10)
- * Jako dar Ducha Świętego jest to bojaźń czysta i synowska, w odróżnieniu od innych rodzajów bojaźni, niepokoju, lęków.

* Dar bojaźni Bożej

g. 19

* Zuchwałość: postawa cechująca się pewnością zbawienia, zaniedbywanie nadprzyrodzonych środków, narcyzm.

Leczenie: bojaźń Boża, pamięć o upadkach i upokorzeniach, kary (Boże i ludzkie), pokora.

* Rozpacz: utrata nadziei, beznadzieja.

Leczenie: kerygmat, pojednanie się z Bogiem, określenie kolejnego konkretnego kroku działania, wsparcie (przyjmować / dawać), być.

* Choroby duszy względem nadziei

- * Dzięki cnocie nadziei oraz darowi Bożej bojaźni człowiek zachowuje równowagę bliskości z Bogiem: ufność przy zachowaniu czujności i pokory.
- * Człowiek ani nie wątpi w pomoc Boga mimo nawet wielkich trudności, a zarazem pamięta o tym, że zwycięstwo w duchowej walce jest możliwe wyłącznie dzięki pomocy Bożej łaski, w której pokładamy nadzieję, i z którą uczymy się wytrwale i wiernie współpracować.

* Nadzieja i dar bojaźni

- * Jest to cnota najdoskonalsza ze wszystkich cnót pod każdym względem. Św. Paweł wymienia ją jednak na trzecim miejscu ze względu na sposób jej *pochożenia i dojrzewania*.
- * Wiara → Nadzieja → Miłość

* Nadprzyrodzona
cnota cnót: *caritas*

- * 1 Kor 1,4-9 „Bogu mojemu dziękuję wciąż za was, za łaskę daną wam w Chrystusie Jezusie.
- *⁵ W Nim to bowiem zostaliście wzbogaceni we wszystko: we wszelkie słowo i wszelkie poznanie, ⁶ bo świadectwo Chrystusowe utrwaliło się w was, ⁷ tak iż nie brakuje wam żadnego daru łaski, gdy oczekujecie objawienia się Pana naszego Jezusa Chrystusa.
- *⁸ On też będzie umacniał was aż do końca, abyście byli bez zarzutu w dzień Pana naszego Jezusa Chrystusa.
- *⁹ Wierny jest Bóg, który powołał nas do wspólnoty z Synem swoim Jezusem Chrystusem, Panem naszym.”

* Miłość opiera się na
porozumieniu i wspólnocie

- * **J 15,13-15** ¹³ Nikt nie ma większej miłości od tej, gdy ktoś życie swoje oddaje za przyjaciół swoich.
- * ¹⁴ Wy jesteście przyjaciółmi moimi, jeżeli czynicie to, co wam przykazuję.
- * ¹⁵ Już was nie nazywam sługami, bo sługa nie wie, co czyni pan jego, ale nazwałem was przyjaciółmi, albowiem oznajmiłem wam wszystko, co usłyszałem od Ojca mego.

* **Wy jesteście
przyjaciółmi moimi**

- * Gdy coś składa się z dwu elementów, gdzie jeden jest znacznie ważniejszy od drugiego, to najlepiej jest to opisać przy pomocy pojęć formy i materii. Np. dusza i ciało.
- * Przykład Arystotelesa: jeśli ktoś kradnie po to, aby cudzołożyć, to materialnie jest złodziejem, ale formalnie cudzołożnikiem.
- * Wniosek: taka osoba grzeszy bardziej przeciw VI niż przeciw VII przykazaniu Dekalogu.

* Piętrowa koncepcja: forma i materia

- * Analogicznie jest też z dobrem: 1 Kor 10,31
“Przeto czy jecie, czy pijecie, czy cokolwiek innego czynicie, wszystko na chwałę Bożą czyńcie”
- * Materialnie „jem” czy „piję”, natomiast równocześnie mogę czynić to na chwałę Bożą. Podobnie może być z pracą lub cierpieniem.
- * Jak forma nadaje materii kształt, tak miłość może być duszą wszelkich naszych czynów.

* **Miłość: forma
wszystkich cnót**

- * Istotna jest intencja. Jeśli ktoś kocha to znajduje upodobanie w tym, aby wciąż na nowo powierzać się ukochanej osobie. Dotyczy to także miłości Boga, ofiarowania Mu swojego życia, każdego dnia.
- * Czyny te jednak muszą być dobre; ponieważ zło samo w sobie obraża Boga. Dlatego nie powinno się ofiarować Bogu czynów niemoralnych jako prezent (np. obżarstwo, kłamstwo, konkubinat).
- * Miłość *caritas* wyzwala pełnię cnót nadając im najwyższą i ostateczną jakość i duchowe piękno.

* Intencja i prawe czyny

- * Kol 3,12-15 „Jako więc wybrańcy Boży - święci i umiłowani - **obleczcie się** w serdeczne miłosierdzie, dobroć, pokorę, cichość, cierpliwość, ¹³ znosząc jedni drugich i wybacząc sobie nawzajem, jeśliby miał ktoś zarzut przeciw drugiemu: jak Pan wybaczył wam, tak i wy!
- *¹⁴ Na to zaś wszystko **przyobleczcie** miłość, która jest więzią doskonałości.
- *¹⁵ A sercami waszymi niech rządzi pokój Chrystusowy, do którego też zostaliście wezwani w jednym Ciele. I bądźcie wdzięczni!”

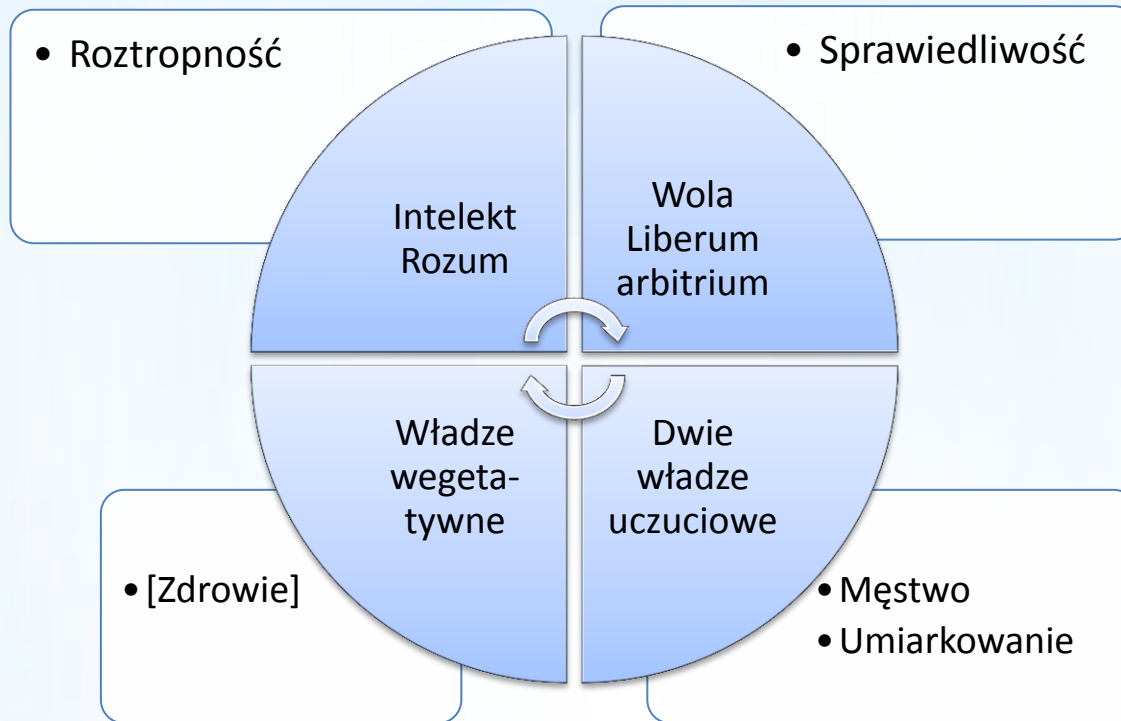
* W co się ubrać? Podpowiedź św. Pawła

- * **Rz 12,1-2** „A zatem proszę was, bracia, przez miłosierdzie Boże, abyście dali ciała swoje na ofiarę żywą, świętą, Bogu przyjemną, jako wyraz waszej rozumnej służby Bożej.
- *² Nie bierzcie więc wzoru z tego świata, lecz przemieniajcie się przez odnawianie umysłu, abyście umieli rozpoznać, jaka jest wola Boża: co jest dobre, co Bogu przyjemne i co doskonałe.”

* Podsumowanie: Rozumna służba Bogu

- * Roztropność
- * Sprawiedliwość
- * Męstwo
- * Umiarkowanie

* Dział 2: Cnoty kardynalne

* Jak skonstruowany
jest człowiek?

Dusza

Część rozumna

Nierozumna

Władze rozumne

Władze uczestniczące
w rozumie

Wegetatywne

Rozum

Wola

Gniewliwość

Pożądliwość

Odżywianie
wzrost,
rozmnażanie

Roztropność

Sprawiedliwość

Męstwo

Umiarkowanie

[Zdrowie]

***Władze duszy i cnoty**

- * Roztropność to zdolność racjonalnego i konkretnego rozeznania co w danej sytuacji należy zrobić w praktyce.
- * Cnoty pomocnicze: zaradność, zapobiegliwość i ostrożność.
- * Łaska otwiera w nas dar rady płynący od Ducha Świętego wzmacniając tę cnotę.

* Roztropność

- * Wady przeciwne roztropności: nieroztropność, zaniedbanie.
- * Wady „udające” roztropność: przebiegłość, podstęp, manipulacja (wykorzystywanie kogoś), roztropność światowa.

* Wady związane z roztropnością

- * Sprawiedliwość: „Oddać każdemu to, co mu się należy.”
Wada przeciwna: niesprawiedliwość.
- * Wiele cnót pomocniczych:
 - * Wobec Boga: pobożność (także jako dar Ducha Świętego);
 - * Wobec rodziców i ojczyzny: honor i szacunek;
 - * Wobec ludzi: prawość i autentyczność bycia.
- * Inne wady: wzgląd na osobę, zabójstwo, kradzież, krzywoprzysięstwo i kłamstwo, zniewaga, oszczerstwo, ośmieszenie, obmowa, złorzeczenie, lichwa

* Sprawiedliwość

- * Sprawiedliwością wobec Boga jest religijność, czyli oddanie Mu tego, co mu się należy.
- * Oddanie się Bogu, modlitwa, adoracja, śluby uczynione Bogu.
- * Wady: idolatria, przesady, zabobon, wróżbiarstwo, krzywoprzysięstwo, świętokradztwo, symonia, wreszcie dewocja.

* Pobożność

Cnoty zdrowych relacji wobec innych ludzi:

- * Honor i szacunek wobec ojczyzny i rodziny:

 - * Wady: nieposłuszeństwo

- * Wdzięczność

 - * Wady: niewdzięczność, niepamięć

- * Cnota adekwatnych nagród i kar (*vindicatio*)

 - * Wady: nepotyzm, stronnictwo, “kolesiostwo”;
mściwość, pobłażliwość

* Cnoty dotyczące
relacji

- * Prawdomówność, autentyczność
 - * Nieszczerość, obłuda, udawanie, wywyższanie, chętność, poniżanie się, zakompleksienie
- * Życzliwość
 - * Przez nadmiar: pochlebstwo, nadskakiwanie
 - * Przez brak: Gburowatość, kłótność, nieuprzejmość
- * Szczodrość
 - * Chciwość, rozrzutność
- * Epikeja (uzasadnione odstępowanie od litery prawa)

* Cnoty dotyczące relacji

- * Męstwo: odwaga w sytuacji zagrożenia życia.
- * Wady: tchórzostwo (brak) i brawura (nadmiar).
- * Dar męstwa (jako dar Ducha Świętego)

- * Cnota współpracująca: wielkoduszność (*magnanimitas*), wielkość, śmiałość działania.
 - * Wady przez nadmiar: pycha, przerost ambicji, próżność, celebrytizm
 - * Przez brak: małoduszność, postawa „na pewno się nie uda”

* Męstwo

- * Wspaniałomyślność, hojność w sprawach wielkiej wagi (*magnificentia*)
 - * Małostkowość (brak)
 - * Szaflowanie dużymi środkami, popisywanie się (nadmiar)
- * Cierpliwość (duże cierpienie)
- * Wytrwałość (długi czas)
 - * Wady: rozlazłość (brak) i upór (nadmiar)

* Cnoty bliskie męstwu

- * Cnota umiarkowania porządkuje przeżywanie życiowych przyjemności i radości
- * Wstrzemięźliwość (*abstinentia*) uporządkowanie przyjemności związanej z jedzeniem
 - * Rola postu
 - * Wada: łakomstwo
 - * Cnota trzeźwości, wada pijaństwa
- * Czystość (*castitas*) uporządkowana seksualność
 - * Szczególny przejaw czystości: dziewictwo
 - * Wady: rozwiązłość i nieczystość (różnego rodzaju)

* Umiarkowanie

- * Wstydlivość (*verecundia*)
 - * Wady: bezwstyd (brak), pruderia (nadmiar)
- * Prawość, szlachetność (*honestas*)
- * Powściągliwość (mniej doskonała forma umiarkowania)
 - * Polega na pohamowaniu nieuporządkowanych bodźców
- * Łagodność i opanowanie
 - * Wady przeciw cnocie łagodności: gniewliwość (nadmiar), tłumienie gniewu (brak)
 - * Okrucieństwo (przeciw opanowaniu)

* Cnoty powiązane z umiarkowaniem

- * Skromność, pokora
 - * Pycha
- * Pilność, kompetencja (studiositas)
 - * Wścibstwo, „ciekawość to pierwszy stopień do piekła”
- * Poczucie humoru i radość życia
 - * Usztywnienie, mrukostwo (brak)
 - * Wygłup, błazenada (nadmiar)
- * Wygląd zewnętrzny
 - * Bezguście, abnegacja, zapuszczenie się (brak)
 - * Wyrafinowanie, na pokaz, pretensjonalność (nadmiar)

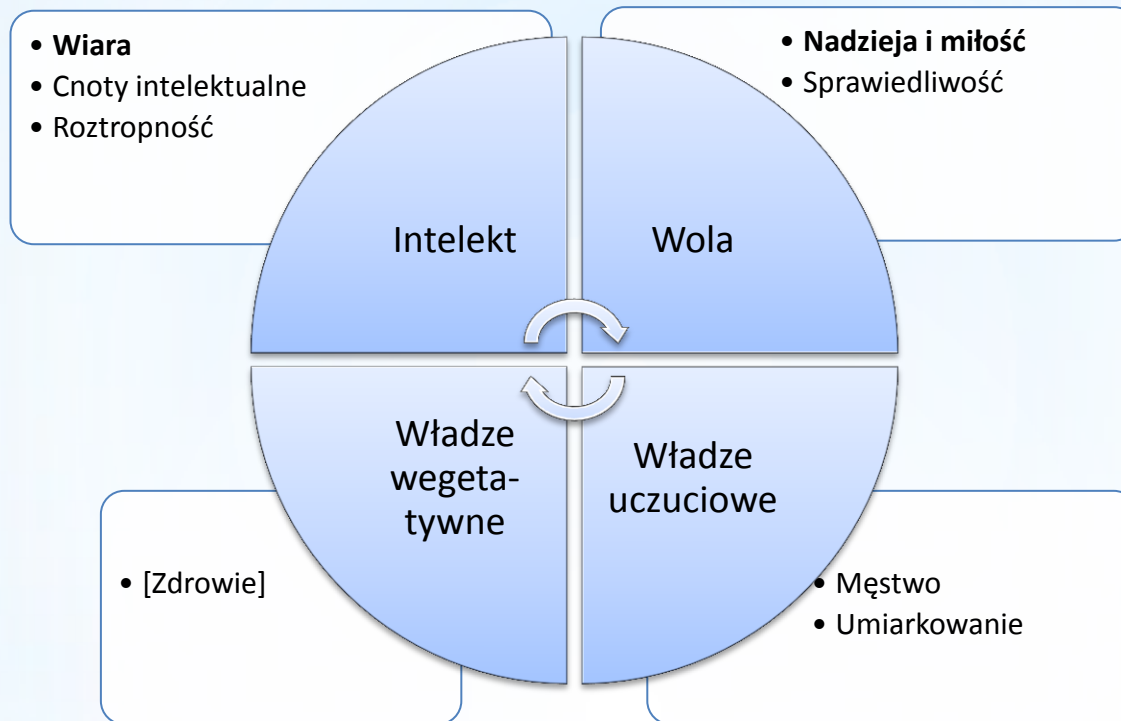
* Cnoty powiązane z
umiarkowaniem

* Kierownicza rola
roztropności wśród
cnót kardynalnych

- * Pełną doskonałość człowiek osiąga dzięki nadprzyrodzonej pomocy Boga. Rozlewa się ona na całe ludzkie życie we wszelkich wymiarach.
- * Cnoty teologalne dotyczą dóbr nadprzyrodzonych.
- * Wszystkie cnoty i dary to sposób pełnego i harmonijnego przeżywania życia we wszystkich jego wymiarach.

* Podsumowanie

* Władze duszy i cnoty

Dusza

Część rozumna

Władze rozumne

Władze uczestniczące
w rozumie

Rozum

Wola

Gniewliwość

Pożądliwość

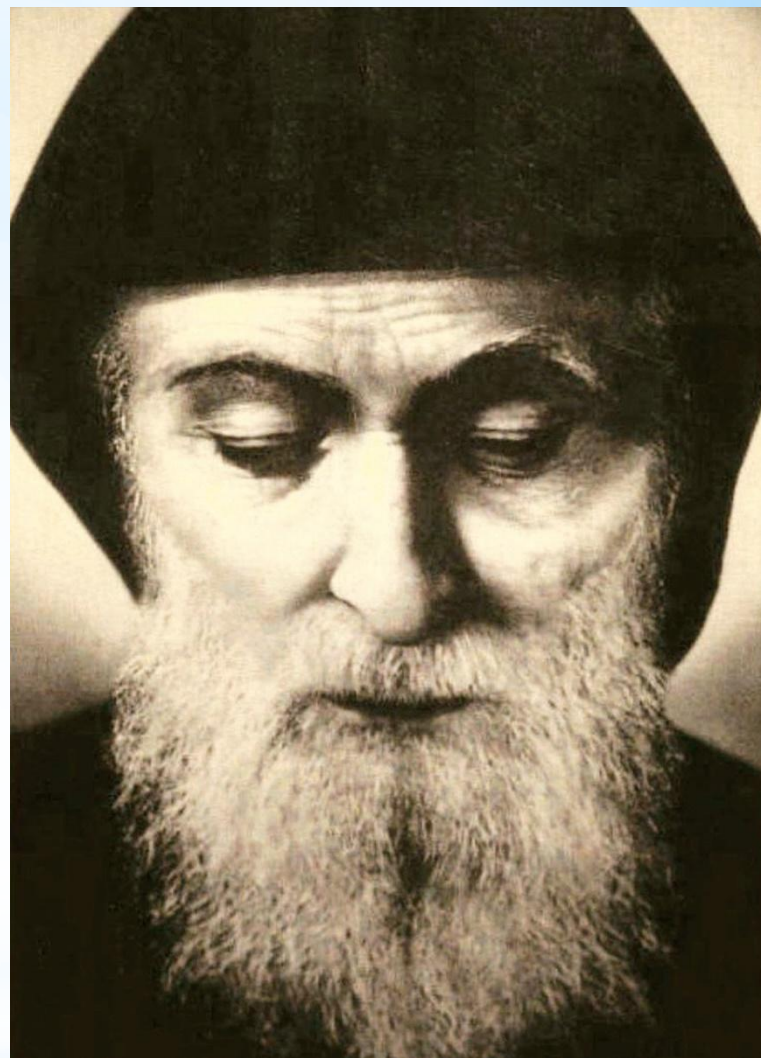
Wiara,
Roztropność

Nadzieja, Miłość,
Sprawiedliwość

Męstwo

Umiarkowanie

***Władze duszy i cnoty**

*W praktyce

*W praktyce...

*Dziękuję.